

RAMON DE CORNET: ENTRE TRADICIÓ I INNOVACIÓ*

Marina NAVÀS FARRÉ
Universitat Rovira i Virgili

La lírica tardotrobadoresca ha estat sovint oblidada, silenciada o desvirtuada per prejudicis heretats que la consideren sense interès i desproveïda de qualitat poètica. En general, la crítica ha presentat el segle XIII com la fi del període trobadoresc, amb figures com Cerverí de Girona o Guiraut Riquier, considerats els últims trobadors. Segons aquesta interpretació, la conquesta de la Corona francesa sobre els territoris del Migdia després de la croada albigesa (1209-1229) representaria el punt de partida de la davallada de la literatura trobadoresca, i es percep, per tant, com un període de crisi, de declivi i de mort. Tanmateix, més enllà del període d'activitat dels considerats últims trobadors es continua cultivant aquesta lírica, sobretot a la Corona d'Aragó, però també a Occitània, almenys fins a la meitat del Tres-cents, especialment a la Provença o al Llenguadoc, com testimonien els cançoners *f* (París, Bibliothèque nationale de France, fr. 12472) i *Registre de Cornet* (Toulouse, Bibliothèque Municipale, ms. 2885).

En treballs anteriors ja hem reconsiderat tots aquests aspectes (Cabré / Navàs 2014, Navàs 2014 i Cabré *et al.* 2009) i no ens hi estendrem, però sí que caldria tenir present que la lírica evoluciona al llarg del temps i experimenta canvis en relació amb el context social, polític i cultural en el qual s'insereix. L'afirmació pot semblar molt evident; tanmateix els trets que caracteritzen la lírica trobadoresca tardana normalment s'han considerat símptomes de l'agonia, per molt que comparteixin els corrents culturals occidentals del moment, com poden ser el culte a la Verge o l'afany didàctic amb un profit moral. Certament, corresponen menys al gust estètic del lector actual, però responen plenament a les expectatives del públic de l'època.

En aquest context destaca la figura de Ramon de Cornet, el poeta occità més important del segle XIV. La valoració que aquest autor ha despertat entre la crítica és ben diversa i, fins i tot, oposada.¹ Però tant si se'n deriva una visió positiva com pejorativa, s'ha

* Aquest article s'ha efectuat en el marc del projecte *Cultura escrita cortés en la Corona de Aragó: materialidad, transmisión y recepción* (PID2019-109214GB-I00). Aquest treball parteix del seminari SLIMM, impartit a la Universitat de Barcelona el 14 de gener de 2020 i de Navàs (2019), amb modificacions i innovacions. L'edició dels textos és de l'autora.

1. Des de l'afirmació de Pèire Bec, «c'est certainement l'esprit le plus brillant du *trobar* tardif et qui, beaucoup mieux que Guiraut Riquier, mériterait vraiment le titre de "dernier troubadour"» (1984:

considerat un poeta marginal, excèntric i excepcional. És cert que presenta alguns trets que el fan excepcional, com l'amplitud del seu corpus, la diversitat de la seva tradició manuscrita —si la comparem amb la dels poetes coetanis— o la manera com innova amb la tradició. Nogensmenys, es tracta d'un autor que s'inscriu plenament en les modes culturals i literàries del moment i constitueix un pilar fonamental a l'hora d'elaborar un panorama general de la poètica del primer Tres-cents en l'àrea occitanocatalana i de definir-ne els gustos i els usos. El seu corpus ofereix una veritable síntesi de l'evolució de la lírica trobadoresca. En la seva obra podem constatar l'assentament i la culminació de les tendències, experimentacions i innovacions dels trobadors del segle XIII, sobretot els de l'anomenada sisena generació. Podríem citar a tall d'exemple la revaloració del *vers*, la hibridació de gèneres, l'èxit de gèneres com l'epístola, el gust per temes didàctics i de moral aplicada, una aproximació dialèctica influenciada per l'ambient universitari, innovacions formals pel que fa a la versificació, la teorització de l'art de *trobar*, el reeiximent de la cançó piadosa i de la lectura allegòrica, etc. A excepció de la dansa, gènere en voga a l'època que és present al cançoner *Registre de Cornet* però absent en l'obra de Ramon de Cornet, el seu corpus reflecteix aquesta sèrie de tendències que també es manifesten coetàniament en el domini d'oïl, per exemple amb la consolidació dels *serventois*, l'aparició del *chant royal* o de les versions paròdiques, la *sotte chanson* i el *fatras*, totes presents als *puy*s del nord de França,² i n'apunta d'altres que arribaran més endavant, com la Grande Rhétorique francesa.

1. QUI ERA RAMON DE CORNET?

La veritat és que sabem ben poca cosa de la seva vida. No en tenim documentació i, per tant, tota la biografia es reconstrueix a partir de la seva obra, de la dels poetes que dialoguen amb ell o dels manuscrits, com les rúbriques del cançoner *Registre de Cornet*, que normalment el presenten en qualitat de *frayre*. Una de les rúbriques d'aquest cançoner ens informa que el seu pare era també poeta: «Cirventes lo qual fe le payres del dig frayres R. de Cornet» (f. 35 v).³

Gràcies al seu *Doctrinal de trobar*, un tractat gramatical i retòric compost el 1324, sabem que va néixer a Sant Antoni de Roergue. Avui és un bell poblet que conserva magníficament la pàtina medieval d'un passat ric, en el qual destaquen dos altres trobadors, l'il·lustre Raimon Jordan, el vescomte de la vila, i el seu fill Ademar Jordan. Dos familiars de Cornet, sense poder precisar-ne el grau de parentesc, consten com a cònsols de la

113) fins a la de Giuseppe Tavani: «Un personatge estrofolari [...] molt entremetedor i manefla [...] devia afigurar-se que era més fàcil aconseguir-la [la violeta d'or] amb l'adulació que no pas amb la qualitat de la seva poesia» (1989: 304-305).

2. Per als *puy*s, vegeu els estudis de Gérard Gros (1992 i 1996) i Michèle Gally (2004).

3. Observem com la rúbrica no n'especifica el nom, però a partir de la *BPP* de Zufferey (1981), que li atribueix el nom de Ramon, la crítica s'hi refereix sovint com a «Raimon de Cornet pare».

vila.⁴ No sabem quan va néixer: segons Noulet & Chabaneau (1888) i Jeanroy (1949) devia ser pels volts del 1300. És una data estimada a partir de la del *Doctrinal*, que és l'obra més reculada de les que hem pogut datar, considerada de juvenesa, però en la qual s'hi presenta com un expert en l'art de trobar, capaç d'ensenyar els trobadors novells, cosa que permet atribuir-li un cert bagatge.

Abans de 1324 va ser frare franciscà, tot i que per poc temps, molt probablement a causa de la seva tendència espiritual. De fet, Cornet va patir en pròpia pell la crisi de l'Església, la polèmica arran de la pobresa i l'ambient convuls en el si de l'orde de Sant Francesc. És precisament en aquell moment que el papa Joan XXII promulgà la butlla *Cum inter nonnullos* (13 de novembre de 1323), a partir de la qual es declara herètica l'afirmació de la pobresa absoluta de Crist i els Apòstols, que se suma a la condemna anterior dels seguidors de Pere-Joan Olivi, *Gloriosam Ecclesiam* (23 de febrer de 1318).⁵ Una part de la seva obra es fa ressò d'aquesta crispació i en aquest sentit suposa un testimoni poètic excepcional.⁶

La hipòtesi de Montefusco / Piron és suggestiva: «Il serait effectivement concevable qu'à cette époque, le jeune Raimon ait quitté l'ordre avant le terme de son année de noviciat et qu'il ait ensuite mené une carrière de chapelain de cour» (2016: 3-4). En efecte, el *Doctrinal* ens assabenta que el setembre de 1324 ja havia estat ordenat capellà.⁷ Segons els primers versos d'una altra peça, la *Trufa*, un dels possibles indrets on Cornet exercí de capellà fou Sant Marcel (avui Sant-Marcel-Campes), a l'Albigès.⁸ Les altres peces que testimonien el sacerdoci de Cornet no ens aporten informació pel que fa a la geografia ni a la cronologia.

Pocs anys després, abans de 1330, tornà al clergat regular, aquesta vegada com a monjo cistercenc a l'abadia de Pontaut (diòcesi d'Aire, Aquitània), on devia morir als anys quaranta o cinquanta del segle XIV:

4. Bernat de Cornet hi consta els anys 1312, 1315, 1318 i, sense saber si es tracta del mateix, el 1362. Un Peire de Cornet hi consta els anys 1329 i 1333. Saint-Antonin-Noble-Val, Archives municipales, FF35 i FF3 (doc. 12).

5. Per al conflicte de la pobresa i el moviment espiritual, vegeu sobretot els estudis de Burr (2003), Burnham (2008) i Piron (2003).

6. Per al passat espiritual de Cornet, vegeu Navàs (2019: 44-64), Montefusco / Piron (2016), Léglu (2013), Passerat (2003 i 2005), Perugi (1985), Nelli (1975).

7. Tot i que la majoria de biografies presenten l'ordre invers, com per exemple la més recent (*BIS-LAM II*), hi ha diverses peces que corroboren que el pas per l'orde franciscà va ser anterior a l'exercici de capellà, com la tençó amb Guilhem Alaman, posterior a 1324, que l'interpehlla com a capellà: «Ramon Cornet, car etz messacantant» (BPP 558.5, v. 10), «Ramon Cornet, per capela salvatge / vos teno selh que sabo vostr'uzatge» (v. 59-60) i li retreu el present respecte al seu passat menor: «E digatz me cum los frayres menors / avetz layshatz, ni fag tan gran otratge» (v. 14-15). També en una cançó datada entre 1324 i l'agost de 1325, Cornet fa referència al seu passat a l'orde franciscà: «Be-m fora mielhs que mos vestits fos bru / ayssi cum sol [...]» (558.3, v. 41-42) en l'actual estat: «Certanamen, sitot soy capelas» (v. 49).

8. «A San Marsel d'Albeges, prop de Salas, / estie logatz a un senhor de pestre» (BPP 558.8, v. 1-2).

Belh Senhers Dieus, ab tu que m'as format
 vuelh tensonar, quar me tenes malaut,
 tan que no puesc lo mostier de Pontaut
 servir cum deu monges del loc ondrat
 (BPP 558.9, v. 1-4)

[‘Bell senyor Déu, vull tençonar (debatre) amb tu, que m’has format, car em tens malalt, tant que al monestir de Pontaut no puc servir com hauria de fer un monjo d’aquest lloc honrat.’]

Finalment, en diversos moments de la seva obra s’especifica que freqüentava assíduament el Consistori del Gai Saber o de la Gaia Ciència de Tolosa de Llenguadoc, creat el 1324. El 1333 fou guardonat amb la violeta d’or al certamen poètic —conegut més endavant com a Jocs Florals. En definitiva, el trobem actiu al Llenguadoc i a la Gascunya entre els anys 20 i 40 del Tres-cents. La seva poesia, com veurem, va viatjar molt més que no pas ell.

Aquesta pinzellada biogràfica ens serveix òbviament per introduir el personatge, però sobretot ens interessa perquè totes les etapes es reflecteixen d’una manera o altra en la seva obra i contribueixen a interpretar la seva poètica. Aquest fet ens pot ajudar a establir una cronologia del seu corpus, però aquí volem destacar sobretot com explota la cultura que va adquirint amb el pas del temps i com el context concret determina la tria del gènere, el tema o el to.

2. FORMACIÓ, AMBIENTS I POÈTICA

2.1. LA FAMÍLIA

Com hem vist, el seu progenitor també componia poesia. Si no fos que la rúbrica del manuscrit indica l’autoria del pare de Cornet i que la data del sirventès és massa reculada (1303), podríem pensar que el poema és obra de Ramon de Cornet, ja que n’hereta completament l’estil i el to. Noulet / Chabaneau (1888: xxviii) i Perugi (1981: 175) suggereixen que el pare de Cornet havia freqüentat la cort poètica d’Enric II de Rodés. No hi ha cap element que ens permeti afirmar-ho, però el que és cert és que la seva composició s’adiu bé amb la poètica del moment.

Aquesta peça, «Un cirventes ay fag sospiran e plangen» (Rialc 557.1), és l’única que conservem de Cornet sènior, però no sembla ocasional, ja que és un poema sòlid que dialoga amb la tradició. Es tracta d’un sirventès de croada en el qual el poeta es plany de la pèrdua de valors i de la mala política («plangen» al v. 1).⁹ Per això ha adoptat com a model mètric un *planh* de Sordel («Plaigner voill en Blacatz en aquest leugier so», BEdT

9. Vegeu-ne l’edició al Rialto (557.1): <[http://www.rialto.unina.it/PRmCorn/557.1\(Mart%C3%AD-Nav%C3%A0s\).htm](http://www.rialto.unina.it/PRmCorn/557.1(Mart%C3%AD-Nav%C3%A0s).htm)>.

437.24), on es fa una crítica política mordaç. Es tracta d'una peça ben coneguda que va servir de model als dos *planhs* de rèplica de Bernat d'Alamanon (76.12) i Peire Bremon de Ricas Novas (330.14), als dos sirventesos del duel poètic entre Sordel i Peire Bremon Ricas Novas, a Uc de Saint Circ (457.42) i al *libel* de Cerverí de Girona (434a.25) (Billy 1994: 30), tots ells d'inspiració política. El pare de Cornet, doncs, coneix bé la tradició literària, fa una tria deliberada i s'afegeix, anys més tard, a la roda dialògica.

Dominique Billy (1994) suggereix que el model del *planh* de Sordel és la cançó de Raimbaut de Vaqueiras «Ja no cugie vezer» (BEdT 392.20). Aquest és precisament el model d'un altre sirventès de croada de Ramon de Cornet «Anc no cugie vezer» (Rialto 558.4), on també es plany decebut i enutjat, tal com ho havia fet el seu pare més de 30 anys abans. Així, doncs, amb un retorn als orígens mètrics i al motiu poètic, el fill dialoga ara amb la poètica del seu progenitor, tancant el cercle.

D'altra banda, el sirventès de Cornet sènior recorda moltíssim els del trobador Peire Cardenal. Cardenal és precisament l'únic poeta citat a mode d'autoritat per Ramon de Cornet al seu *Doctrinal de trobar*, que, com hem dit abans, és una de les seves obres de juvenesa. Anys més tard, la tradició manuscrita confondrà en més d'una ocasió Ramon de Cornet amb Peire Cardenal, atesa l'afinitat de llur poètica.¹⁰ Per tant, tot sembla indicar que el seu pare devia jugar un paper rellevant en l'esdevenidor poètic del fill i que Cornet júnior creix de bracet amb la tradició trobadoresca.

2.2. LA CLERECIA

Molts dels trobadors eren clergues o tenien una formació clerical. Només en l'àmbit català comptem, per exemple, amb Jofre de Foixà, el Capellà de Bolquera i altres anònims del *Cançonet de Ripoll*.¹¹ Des de sempre en la poesia trobadoresca hi ha hagut la petja de la tradició eclesiàstica o de la litúrgia,¹² sobretot a nivell musical, però en el cas de Cornet és especialment patent, almenys pel que fa a una part de la seva obra. Cornet aprofita tots els coneixements de l'ensenyament rebut, bàsic per altra banda, per poetitzar i per educar.¹³ De la simbiosi de diversos aspectes de la seva formació, en resulta un producte interessant, certament molt hermètic, però original, o si més no, amb un segell propi. És un tret específic de la seva poètica que no havia estat mai subratllat per la crítica però que, en canvi, em sembla un dels més rellevants de la seva obra. En aquest sentit,

10. El cançoner *Sg* (Barcelona, Biblioteca de Catalunya, ms. 146) atribueix a Cornet un sirventès de Cardenal, i, inversament, el manuscrit 894 de la Bibliothèque Municipale de Toulouse atribueix a Cardenal una peça de Cornet.

11. Per al *Cançonet de Ripoll*, vegeu Badia (1983). Així m'ho sembla també per la dansa anònima «Ara lausetz» del registre de Sant Joan de les Abadesses. Per al recull de Sant Joan de les Abadesses, vegeu Riquer / Gómez (2003) i Lannuti (2012).

12. Vegeu sobretot Valenti (2014).

13. No ens consta que cursés estudis superiors a la universitat, tot i que així s'afirmi al *Dictionnaire des Lettres Françaises. Le Moyen Âge* (París: Fayard, 1964), que inclou altres dades sense fonament en la seva biografia.

però, no va tenir massa seguidors.¹⁴ Els aspectes de la seva obra que van interessar més, a banda de la preceptiva poètica, són els que s'inscriuen en una moda més general i que podríem dividir en dos grans filons: la vena que podríem anomenar «Arnaut Daniel», és a dir la complexitat i la filigrana formal, sobretot els seus jocs d'estructures rítmiques; i la vena «Peire Cardenal», és a dir, la poesia moral de to més sapiencial o satíric.

2.2.1. *El clergat secular*

Durant la seva etapa com a capellà, Cornet crea el seu *alter ego* poètic: el personatge del clergue de Roergue dissolt, que trobem a les cançons humorístiques *Saumesca*, una paròdia obscena de la *fin'amors*, i *Trufa*, una cançó narrativa on, recreant la història de Samsó, ell és burlat per una noieta (Navàs 2010). Vegem a tall d'exemple la primera col·lecció de la *Trufa*:

A San Marsel d'Albeges, prop de Salas,
estie logatz ab un senhor de pestre,
don fi mon dan d'una trop bela garsa
que-m fetz esquern, qu'ieu volgra que fos arsa
ez ieu pendutz, que-n degra trop miels estre,
car no-m gardiey d'aytals fazendas malas.
E dir vos ay tot l'esquern per far rire.
(BPP 558.8, v. 1-7)

['A Sant Marcel d'Albigès, prop de Salas, on m'allotjava de capellà a casa un senyor, vaig patir una mala jugada d'una jovencella massa bella, que em va enganyar, de tal manera que voldria que ella fos cremada i jo penjat, que hauria estat molt millor, ja que no em vaig guardar prou de tals malifetes. Us explicaré tot l'escarni per fer-vos riure.]

El poeta se serveix del tòpic literari del fals clergue per reconstruir el seu autoretrat satíric. Totes dues peces tenen un caràcter molt popular, que contrasta amb altres cançons d'un registre molt més elevat compostes a la mateixa època. Si aquestes últimes s'adrecen a dames de la noblesa, les primeres s'escauen a l'ambient del clergat secular, habituat a aquest tipus d'humor. Potser la *Trufa* es va compondre per a un públic proper a la mateixa parròquia on té lloc l'acció, on la paròdia prendria més sentit. Sabem que Cornet no estava sol en aquest context i que no era l'únic poeta, ens en dona fe el *Registre de Cornet*, que copia l'única peça coneguda de Raimon d'Alayrac (BPP 544), una cançó premiada al concurs del Consistori de la Gaia Ciència de Tolosa el 1325. Segons la rúbrica, Raimon d'Alayrac era capellà de l'Albigès (f. 35 r), com ho era Cornet segons el primer vers de la *Trufa*, i de ben segur que es coneixien.

Noulet / Chabaneau (1888: 157) van comparar la *Trufa*, pel to i alguns detalls descriptius de l'amor amb una jovencella, amb la cançó jocosa «Amors m'envida e-m somo» de Daude de Pradas (BEdT 124.2). Aquest trobador era també clergue i probablement juga amb el personatge del fals clergue, com fa Cornet, però més enllà del sentit de l'humor i de la tipificació de les relacions sensuals amb una noieta no pertanyent a la noblesa

14. Potser només Ausiàs March, com va assenyalar per primera vegada Lola Badia (1993), en el cas d'una imatge de *fin'amors* o en la teoria dels tres graus d'amor (Navàs 2021).

de la cobla V, poc més tenen en comú. De fet, la narrativitat de la *Trufa* no compta amb cap precedent en la lírica trobadoresca. El més semblant és el cèlebre *gab* «Un vers farai, pos me someill» de Guillem IX d'Aquitània (BEdT 183.12), com va fer notar Jeanroy (1949: 51), però presenta prou diferències per descartar que es tracti d'una imitació. En canvi, sí que s'assimila al *fabliau* i recorda el contemporani *Libro de Buen Amor* del Arcipreste de Hita o, com suggereix Paden (1998), als *Canterbury Tales* de Chaucer, compostos en un ambient similar. Aquesta peça, doncs, és original en el conjunt de la tradició trobadoresca. Cornet fa el que farà en altres ocasions: presentar sota la forma de lírica trobadoresca un contingut que no és propi d'aquesta i que prové d'una tradició clerical ben arrelada que ell havia de conèixer per la seva formació.

És també original, tot i que en aquest cas no sabem del cert si es pot vincular o no amb el seu passat de capellà, la cançó «Iratz e fels soy d'una vielha negra» (558.23). Aquí una misteriosa vella negra al·legòrica (que sembla ser l'Amor, amb trets propis de la Fortuna) li fa desitjar una noia jove («que·m fay voler dona jove», v. 2) i el persegueix onse-vulla:

La vielha·m sec quan vau manjar a ta[ula],
pueus sec me·l jorn (no say cum li gandisc[a]!),
sec me la nueg el lieyt, que no dormis[ca],
sec me per tot, fazen de mi sa faulta.
Seguem m'ausci, seguen me revisc[ola].
(BPP 558.23, v. 16-20)

['La vella em persegueix quan vaig a menjar a taula, després em segueix tot el dia (no sé com evitar-la!), em segueix a la nit al llit, que no em deixa dormir, em persegueix per tot arreu, fent de mi la seva faulta. Seguint-me em mata, seguint-me em reviscola.']

Es tracta d'una al·legoria que no hem pogut documentar enlloc més; sembla ser un producte de la seva pròpia creació, que es barreja amb llocs comuns com el llaç d'amor i amb imatges ben conegudes com la d'aquests versos:

mas yeu, si fos estregz dins lo net celcle
que midons ten, don es ma pensa morsa,
fora may rix que pel conquis de Carle.
(v. 8-10)

['Però jo, si fos cenyit dins del pur cercle [del llaç d'amor] que tensa la meva senyora, per la qual s'afligeix el meu pensament, fóra més ric que per la conquesta de Carlemany.']

2.2.2. *El clergat regular*

L'ontologia franciscana, i més pròpiament la del moviment espiritual, és ben patent en la defensa continuada de la pobresa. N'és un clar exemple el partiment amb Guillem Gras «Mossen Ramons, per clercia»:

–Senh'en W., nueyt e dia
paubretatz ab mi s'estay
e ja lun temps on que sia

de paubretat no-m partray,
 car Jezu Crist, cert o say,
 pres paubriera mot basseta,
 e pogra vestir bruneta,
 aver vinhas e mayzos,
 may, sofraytos,
 layshet l'aver perillos.
 (BPP 558.29, v. 11-20)

[‘Senyor en Guillem, la pobresa s’està amb mi nit i dia, i onsevulla que sigui ja no m’apartaré de la pobresa, car Jesucrist, ho sé del cert, va prendre la pobresa més baixa, i podria vestir teixits preciosos, tenir terres i cases, però, indigent, va deixar la perillosa possessió.’]

I més endavant:

de paubretat fay doctrina
 car es de mals medecina.
 (v. 36-37)

[‘De pobresa faig doctrina, ja que és la medicina de tots els mals.’]

També és d’ambient franciscà la reformulació de la teoria de l’amor cortès en clau espiritual, com el concepte de *joï* que podem trobar al *vers* «Ben es vilas»:

Amans fizels aten los bes finals
 d’amor que-s pren de vera conoyshensa,
 que dona frug veray d’obediensa,
 tan saboros que sana de totz mals;
     perque l’aver,
     que deu chazer,
 no preza-l digz amans,
     ans

ne vol estar frayturos cays mendix,
 per que d’amor no li-n venga destrix.
 (558.10, v. 11-20)

[‘L’amant fidel ateny els béns finals de l’amor que prové del veritable coneixement, que dona el vertader fruit de l’obediència, tan saborós que cura de tots els mals, perquè el dit amant no aprecia les possessions, que han de desaparèixer, ans al contrari, vol estar necessitat com un mendicant, per tal que no li’n vingui dany de l’amor.’]

El veritable amor només pot provenir de la pobresa. El missatge, doncs, és teològic i no és banal ni gratuït; al contrari, és de rabiosa actualitat, ja que s’ha de contextualitzar en la gran polèmica de l’Església arran de la interpretació sobre l’absoluta pobresa de Crist i dels Apòstols en les Escriptures i, com a conseqüència, arran de la necessitat de seguir l’*usus pauper* en el si de l’orde franciscà, de la controvèrsia entre la propietat i l’ús de béns de consum, com els hàbits, el gra o el vi. Aquestes peces van ser compostes en el moment de l’escissió dels espirituals, que amb una sèrie de butlles successives s’acabaran considerant heretges. Així doncs, Cornet presenta un discurs actual i controvertit, i ho

fa en llengua vulgar i emprant la forma, els recursos expressius i la nomenclatura de la lírica trobadoresca, com l'«amans fizels». Dit d'una altra manera, la lírica d'arrel trobadoresca esdevé el mitjà d'expressió per difondre una doctrina teològica candent.

En aquest cas, l'univers de l'amor cortès s'adapta als nous temps i al seu context immediat, la crisi de l'orde franciscà que el va tocar de ben a prop. Els valors clàssics del dispendi o la *largueza* del *fin'amans* trobadoresc han canviat pel valor vertader de la pobresa. En paral·lel al patiment de l'enamorat fidel en l'amor cortès, la *fin'amors* esdevé l'amor pur, que prové d'un cor lleial disposat a sofrir i a renunciar al pecat, on la metàfora evangèlica de Joan (12, 24) s'expressa mitjançant la imatgeria trobadoresca:

Sabetz don nays de fin'amor l'espix
don l'arma pren fructuoza semensa?
De leyal cor ab leguda sufrensa
que re no vol on ops sia castix
(BPP 558.10, v. 41-44)

['Sabeu d'on neix l'espiga de l'amor fi a partir de la qual l'ànima pren la llavor fructuosa? Del cor lleial amb degut sofriment, que no vol res que necessiti reprimenda. ']

Del seu passat com a monjo cistercenc podem assenyalar la influència de sant Bernat. Són fruit de l'àmbit monacal les peces en llatí: una *proza* en honor a sant Bernat de Claravall («Amore Dei Bernardus» 558.a) i un himne a la Verge («Mater Jhesu, castrum virginitatis» 558.b); així com les de còmput litúrgic amb fórmules mnemòniques. Una d'aquestes és la peça intitulada «Cumpot», és a dir, un *computus manualis* o un *cisiojanus*, que hem pogut desxifrar per primera vegada. Es tracta d'una composició medieval, típicament monàstica, que serveix per memoritzar, a través de l'associació de les síl·labes amb els dies de l'any, el santoral i les festes més importants del calendari litúrgic. Per exemple, entre els versos corresponents al mes de maig trobem la paraula «bequit»: la primera síl·laba *be-* indica la lletra dominical B, que, sumada al nombre d'or que ha notificat a la primera paraula del mes, correspon al dia 22. La segona síl·laba *-quit* indica la festa, en aquest cas es refereix a Santa *Quitèria*. Aquesta és la patrona de la Gascunya, especialment venerada a la diòcesi d'Aire, la qual cosa ens confirma que aquesta peça va ser composta per a la comunitat de l'abadia de Pontaut. En aquests casos, doncs, no hi ha dubte del públic al qual s'adreça. Tanmateix, Giulio Cura-Curà (2013), en referència a l'himne a la Verge, destaca que la influència de sant Bernat no és exclusiva i que també beu de tota la tradició mariana en vernacle.

La lloa a sant Bernat, per exemple, té com a font les antigues hagiografies, com la *Legenda aurea* (Thioler-Méjean 2006: 117) i d'altres *sequentiae* llatines anònimes (Cura Curà 2013: 139). És obvi que s'insereix de ple en la tradició mediollatina però no només. Cura Curà (2013: 142) destaca també que es tracta d'una de les primeres atestacions del miracle de l'al·letament del Sant per part de la Verge, juntament amb el text contemporani francès *Ci nous dit*, que deriva de la tradició popular i de les cròniques monàstiques locals. Aquest miracle «rientra tra gli episodi agiografici affioranti nella letteratura esemplare e nelle compilazioni successive, che li derivano da cronache monastiche locali e da tradizioni popolari» (2013: 142). De l'espigolament, el que m'interessa notar aquí és

l'empremta de la lírica trobadoresca en la darrera cobla, que pel que fa al contingut funciona com una tornada amb endreça, on s'esmenten el *senhal* de Cornet, *Rosa*, i els destinataris, els monjos:

Jesu sit omneque bonum
 Rose sue Matri rite,
 sancti nam Bernardi vite
 monachis fescerunt donum
 (558.a, v. 33-36)

[‘Sigui per a Jesús i la Rosa, mare seva, tot el reconeixement que s’escau, perquè obsequiarren els monjos amb la vida de sant Bernat’]

Des del punt de vista de la fusió entre la tradició trobadoresca i l’eclesiàstica en general, el poema potser més innovador —i segurament el més obscur o *clus*— és el *vers* «Als no sabens vuelh far un vers del joy» (BPP 558.2). Noulet / Chabaneau (1888: xli), Nelli (1975) i Passerat (2003) en fan una lectura en clau espiritual, que, d’acord amb Perugi (1985: 125), no comparteixo. Tanmateix, tampoc subscric la hipòtesi de Perugi respecte a una possible retractació (Navàs 2019: 225-233). En realitat, es basa en els comentaris de les Escriptures. Tot el poema s’adreça a ensenyar el *joï* diví als «no sabens», la qual cosa ens condueix a un públic laic, i ho fa adaptant passatges de l’Escriptura, amb glossa inclosa, al romanç. La tercera cobla, per exemple, sintetitza la paràbola del banquet de noces de Mateu (22, 1-14), tot i que l’atribueixi a Marc («leos»):

Covidatz es, pagan desse l’escot,
 totz oms, si·l platz de menjar a la taula
 del Rey murtrier, si·l leos no ditza faula,
 mas que romput no viesta sobrecot,
 per que totz oms porte lay gran tezaur
 se·y vol manjar [...]
 (558.2, v. 19-24)

[‘Tothom és convidat, si paga de seguida el tribut, a menjar a la taula del Rei mortífer, si el lleó no diu mentides, però que no vesteixi roba estripada, ja que si hi vol menjar ha de dur un gran tresor’]

Per a la vernacularització de l’exegesi bíblica, Cornet crea de bell nou un llenguatge allegòric propi, com el *Payrastrre*, el *Rey de grans afars* o el *Rey murtrier*, que se sumen a d’altres ben coneguts com el *leo* (sant Marc), el *pastre* (el pastor) o el *lop* i el *fedas* (el llop disfressat d’ovella, boc en aquest cas, per designar els heretges). I, tot plegat, mantenint el paralelisme amb l’amor cortès. En altres versos de la mateixa peça apareixen la imatge de la sageta, que sembla evocar d’una banda la metàfora guerrera de la *fin’amors* i de l’altra la sageta de les Escriptures, i el símbol de l’ocell cantor, que designa tant els trobadors, que són menyspreats com els fills bastards en una cort, com sant Francesc. La tornada, en canvi, presenta un to més bernardià, s’encomana a la seva *Rosa*, que fa més bona olor que qualsevol altra flor del món:

Hieu vuell servir ma Roza, que mielhs ol
 que degus poms e mielhs que violeta
 ni flors del mon, e may val e plus neta
 la vey tostemps, per que·m teno ses dol
 miey vol.

(558.2, v. 64-68)

[‘Jo vull servir la meva Rosa, que és més olorosa que cap pom i més que la violeta o qualsevol flor del món, i val més i cada vegada la veig més pura, per això la meva voluntat em manté sense pena’]

La violeta podria al·ludir al guardó del concurs del Consistori tolosà, cosa que ens dona una possible pista de l’auditori al qual s’adreça, que sabem que era un públic llec.

De fet, tant aquí com en d’altres peces, Cornet adopta la figura del *Ioculator Dei*, del joglar lletrat que té com a finalitat edificar:¹⁵

Mostrar deu om sen, cum feyro l’antic
 savi doctor, per encenhar la gen,
 que trop val may que riquesa d’argen
 ni d’aur (...)

(558.15, v. 25-28)

[‘Hom ha de mostrar el coneixement, com feren els antics savis Doctors, per ensenyar la gent, que val molt més que la riquesa d’argent o d’or.’]

La figura del mim, una imatge molt franciscana, apareix a la prosa en honor a sant Bernat de Claravall:

Graticimus predicator
 mimmus et dulcis Marie
 (558.a, v. 25-26)

[‘El més agraciad predicador i trobador de la dolça Maria’]

En resum, la tradició franciscana es mescla amb la cistercenca i totes dues s’empel·len amb la lírica trobadoresca per donar un fruit més o menys hermètic, però certament original.

L’àmbit clerical va ser una font important per la seva formació i bagatge, però també va jugar un paper pel que fa a la recepció i transmissió d’una part de la seva obra. Cornet adreçà una epístola al dignitari Guiral Ot, Ministre General OFM, i dues composicions, un *vers* moral i una altra epístola, a Roger d’Armanyac, el primer bisbe de Lavaur, que, segons uns versos finals de l’epístola, era el prelat que més gaudia de la seva poesia:

per qu’ieu vuell az el dar
 ma pistola de grat,
 quar ges autre prelat

15. Aquest deure l’hem d’inscriure a la concepció de la figura del trobador i a la moda doctrinal del moment (Navàs 2010 i 2014).

no say cuy de plazer
 del mieu petit saber
 tan dishes ni mostres
 (558.e, v. 68-73)

[‘per la qual cosa vull, de bon grat, donar a ell la meua epístola, ja que no conec cap altre prelat que tant digués ni mostrés plaer del meu petit saber’]

Finalment, ja hem vist que les obres llatines s’adrecen als monjos de la comunitat de Pontaut. El model de còpia primigeni, avui perdut, del cançoner *Registre de Cornet*,¹⁶ el testimoni manuscrit de Cornet més important, és un cançoner d’autor compilat quan era monjo d’aquest monestir. Ell mateix o algú del seu entorn va elaborar a consciència el seu cançoner, que clou amb la lloa al reformador i mestre espiritual de l’orde i amb els còmputs del calendari litúrgic. Això explica que es copiessin aquest tipus de peces del tot inhabituals en un cançoner, així com la presència de les peces en llatí, que no és exclusiva del *Registre* però sí que és inusual, ja que la lírica en vernacle i la llatina acostuma a circular separatament (Navàs 2013).¹⁷

2.3. EL CONSISTORI DE TOLOSA

Els aprenentatges rebuts durant les sessions del Consistori de Tolosa deixen l’empremta en certes obres. L’anomenat Consistori va néixer el 1324 d’una iniciativa de set poetes amb la intenció de crear un concurs de poesia el dia de l’Encarnació, aleshores el primer dia de l’any. Devia ser un gran èxit, perquè de seguida va passar sota l’empara pública consistorial, que no només s’ocupava d’organitzar el certamen poètic sinó que es va convertir en l’antecedent d’una acadèmia de la llengua, on s’estudiava la llengua d’oc emulant l’ensenyament gramatical de la universitat.¹⁸ Una de les tasques va ser l’establiment del corpus teòric: la compilació dels compendis gramaticals i retòrics, les *Leys d’Amors* i les *Flors del gay saber*, fruit d’un treball llarg, d’una trentena d’anys, col·laboratiu i dinàmic, com deixen entreveure les diverses versions conservades de les *Leys* (Fedi 1999 i 2019). D’una manera semblant a la pràctica universitària, els gramàtics anteriors eren comentats críticament en sessions que semblen haver estat obertes.

16. Tolosa, Bibliothèque Municipale, ms. 2885.

17. Si bé el centre habitual de transmissió de la lírica d’arrel trobadoresca és la cort, no s’han d’excloure altres àmbits on també es podia practicar i podia circular aquest tipus de poesia en vulgar, com el notarial o el monàstic. Pensem en el *Cançoneret de Ripoll* (Barcelona, Arxiu de la Corona d’Aragó, fons Ripoll, ms. 129), que segurament prové del mateix monestir de Santa Maria de Ripoll, com va fer notar Badia (1983: 151-152), o en les danses copiades en un registre notarial del monestir de Sant Joan de les Abadesses (Barcelona, Biblioteca de Catalunya, ms. 3871). L’exemple més paradigmàtic, tot i que és diferent i més tardà, seria el *Llibre Vermell de Montserrat* (Abadia de Montserrat, ms. 1), que copia danses o *virelais*, els gèneres profans de moda, i combina peces en llatí, occità i català. En la tradició occitana podem recordar el manuscrit *Didot* (París, Bibliothèque nationale de France, NAF 4232), contemporani al *Registre de Cornet*, que copia peces religioses al costat de lírica i narrativa trobadoresques.

18. Per a les concomitàncies a nivell organitzatiu i cerimonial entre la universitat de Tolosa, reformada coetàniament a la fundació del Consistori, i aquesta nova institució, vegeu sobretot Anglade (1919).

El 1327, tres anys després del *Doctrinal*, Cornet compon una altra preceptiva poètica sota el nom de *Regla*. Aquí reprèn de forma molt més breu el contingut del *Doctrinal*, però hi introdueix alguna novetat que al meu parer reflecteix els debats que tenien lloc a les reunions del Consistori, com el comentari crític de certs passatges de les *Razos de trobar* de Ramon Vidal de Besalú, la primera gramàtica de la llengua d'oc:

En Ramon Vidals fe
nom verbals sense ·s·,
e par me que paques
d'ayso sobreiramens
(558.f, v. 39-42)

[‘En Ramon Vidal va fer els noms verbals sense s, i em sembla que en això es va equivocar molt’]

Aquesta crítica a l’obra de Ramon Vidal, que no fa la distinció entre els noms verbals actius i els passius, serà represa i reformulada més endavant a les *Leys d’Amors* i a la glossa que fa Joan de Castellnou sobre el *Doctrinal*, basant-se en les *Leys*, on li retreu el mateix fet. Per tant, aquesta distinció entre els actius i els passius Cornet la va aprendre més tard en el si del Consistori i la incorpora de seguida a la seva nova obra. De fet, ell mateix ho diu al final de la peça, en uns versos que testimonien la funció pedagògica del cenacle tolosà:

del noble consistori,
on yeu soen demori
pel dig saber aprendre
(558.f, v. 244-246)

[‘del noble Consistori, que freqüentament sovint per aprendre el dit saber de trobar’]

La *Regla* va circular de manera aïllada, però en el testimoni manuscrit més antic i proper a l’autor forma part d’una epístola, «Al noble cavalier» (558.d), que parafraseja l’epístola d’At de Mons dedicada al rei de Castella Alfons X el Savi («Al bo rei de Castella», BEdT 309.I):

D’aventura parlar
no vuell ni d’astre plus,
car mot ne parlet clus
n’Atz de Mons, que sabia,
per que s’ieu ren dizia
cug trop que·y defalhis,
si no que repetis
tot so qu’el ne parlet
en la tenso que det
«Al bo rey de Castela».
(558.d, v. 85-94)

[‘No vull parlar més de la ventura ni dels astres, ja que en va parlar molt i complexament n’At de Mons, que en sabia, per la qual cosa, si jo en deia alguna cosa més temo que m’equivocaria, si no és que repetia tot allò que ell va dir a la tençó que va adreçar «Al bon rei de Castella».’]

La citació no és casual. El trobador tolosà At de Mons és un dels pocs autors citats a les *Leys*, l'autor per excel·lència del cànon celebrat al Consistori (Fedi 2001, Kay 2013). Si al *Doctrinal*, sense haver rebut encara la influència del Consistori, el trobador citat a mode d'autoritat és Peire Cardenal, un autor que Cornet coneixia bé des de ben jove, a la *Regla*, en canvi, ha estat reemplaçat pel model del Consistori.

És segurament també en aquest context que té lloc la glossa allegòrica a un *vers* de Bernat de Panassac, un dels set fundadors del Consistori. Nelli (1977: 312-3) en fa una lectura irònica, però d'acord amb Kelly (2005) i Pujol (1994), la glossa de Cornet il·lustra la influència dels mètodes d'ensenyament universitari. Vegem-ne els versos inicials:

Bernat de Panassac,
del cumtat d'Astarac,
fetz un vers mot cortes,
lo quals certamens es,
segon mon essien,
de la Verge plazen,
Mayre de Dieu, Maria,
mas per gran maestria,
lo fetz esperital
semblan al temporal,
escurament parlan,
e, segon mon semblan,
yeu, Ramon de Cornet,
car trobi lo vers net,
vuelh l'un pauc declarar.
(558.h, v. 1-15)

['Bernat de Panassac, del comtat d'Astarac, compongué un *vers* molt cortès, el qual, segons el meu parer, va certament de la Verge plaent, Mare de Déu, Maria, però el feu amb tal gran mestria que els fets espirituals semblen els temporals, amb un estil hermètic, i d'acord amb la meua opinió, jo, Ramon de Cornet, com que trobo el *vers* pur, el vull explicar una mica. ']

Es tracta d'un dels pocs exemples de glossa que conservem. El precedent és l'*Exposition* de Guiraut Riquier sobre la cançó de Guiraut de Calanson (BEdT 248.VI), que va tenir lloc a la cort d'Enric II de Rodés pels volts de 1280 (Capusso 1989). Tradicionalment s'ha dit que aquests són els dos únics exemples de glosses de la tradició trobadoresca. Hi podríem afegir, tot i que en aquest cas és en llatí, el comentari exegetíc que Arnau de Vilanova fa el 1305 sobre la *dansa* allegòrica religiosa del rei d'Aragó Jaume el Just (Cluzel 1957-58: 356). L'altre exemple de glossa seria precisament el *Glozari* de Joan de Castellnou sobre el *Doctrinal* de Cornet. En aquest cas l'objectiu i el to són molt diferents a les anteriors, però és el millor exemple per demostrar les tendències del Consistori tolosà pel que fa al comentari crític de gramàtiques anteriors, com suggeria la *Regla*.

Deixant a banda l'exegesi, les activitats del Consistori impliquen un punt de trobada i, per tant, d'intercanvi entre poetes. Conservem sis debats de Cornet, entre tençons i par-

timents, quatre dels quals es copien junts l'un rere l'altre al cançoner *Registre de Cornet* i semblen seguir un ordre cronològic. Són els debats amb Pey Trencavel (BPP 558.32 = 549.1), el cavaller Guilhem Alaman (558.5 = 497.1), Guilhem Gras (505.1 = 558.29) i Arnaut Alaman (467.1 = 558.33). Sempre s'havien llegit independentment, però si els analitzem de més a prop, observem que hi ha motius que es repeteixen i semblen dialogar entre ells, la qual cosa suggereix que presenten un cicle que té lloc en un cercle íntim i reduït. En aquest sentit, recorda el tipus d'intercanvis, replets d'humor i sobreentesos, habituals a la cort d'Enric II de Rodés (Guida 1983; Cabré 2017), tot i que la temàtica divergeix força en funció del medi: a Rodés interessen les virtuts cortesanes, com la *largeza* i el *pretz*, i la casuística amorosa entre la dama i el cavaller; el cicle de Cornet, en canvi, presenta dilemes més aviat morals, religiosos i sapiencials, però es tracten amb un to més sarcàstic. Els motius que apareixen regularment són l'acusació d'heretgia i en els tres primers l'allusió al concurs poètic del Consistori, amb el retret burlesc que fan a Cornet pel fet de no haver guanyat encara la violeta (per tant, anteriors al 1333):

Pey Trencavel, pessatz de la labor,
car ges coblas no sabetz azegar,
que fals parlatz e captenetz error.
A maystr' Arnaut Daunis¹⁹ plassa jutjar.

Mossen R., be·us fora mays d'onor
de be legir que non es de trobar.
El digtz Arnautz, *qu'a de trobar la flor*,
vuelha non-dreg ades, si·lh platz, gitar.
(558.32, v. 49-56)

[‘—Pey Trencavel, estigueu per la labor, car no sabeu gens com agençar les cobles per a la querella, que parleu falsament i defenseu l'opció errònia. Que al mestre Arnau Daunís plagui jutjar. —Mossèn Ramon, us faria molt més honor llegir²⁰ bé que no pas compondre versos. Que el dit Arnau, que té la flor de trobar, si li plau, vulgui tot seguit rebutjar la injustícia.’]

Trencavel recorda sorneguer que el jutge proposat per decidir qui és el vencedor del debat ha estat guardonat al certamen poètic —hem de sobreentendre que contràriament al seu contrincant. La darrera tornada suggereix que el partiment té lloc en directe davant del públic, entre el qual s'hi troba Arnau Daunís, que segurament compta amb l'autoritat suficient per dictar sentència pel fet d'haver guanyat un concurs, la qual cosa ens condueix una vegada més a l'entorn del Consistori. Guilhem Alaman és més explícit, retreu la reputació de Cornet com a trobador i el seu no-reconeixement amb el lítote de guanyar la violeta cada any:

19. «D'Aunis»?

20. Tot i que pot ser que Trencavel jugui amb la polisèmia del verb *legir* 'llegir' i 'elegir', fent referència tant a la mala comprensió de Cornet com a la seva mala tria a l'hora de decidir l'opció correcta del debat.

E car subtil vos sabo·ls trobadors
 en far chansos, fan vos gran avantatge,
 que sobre totz vos fan de lor estatge,
 si que n'avetz la violeta cad'an.
 (558.5, v. 32-35)

[‘I com que els trobadors saben que sou subtil en fer cançons, us afavoreixen tant que us emplacen per sobre de tots, de tal manera que guanyeu la violeta cada any.’]

Guilhem Gras es mofa de manera indirecta fent rimar el mot «violeta» amb el diminutiu del *senhal* de Cornet, «rozeta», ridiculitzant així la seva poètica i la seva tria. El dilema que planteja Gras és ser ric o pobre. Hem vist abans que Cornet escull la pobresa i Gras defensa el contrari, argüint que només l’home ric és capaç de merèixer el *joi* de la donzella o d’obtenir la violeta:

L’albres que met la rozeta
 quan resplan ab sos botos
 es le rix, o violeta.
 (558.29, v. 41-43)

[‘L’arbre que fa la roseta, o la violeta, quan esclata amb els seus botons és el ric.’]

Òbviament, el que es busca en aquests atacs personals de caràcter lúdic és sobretot posar el dit a la llaga, però més enllà de l’anècdota personal, en els debats també es fa ressò de l’actualitat del moment: l’ortodòxia religiosa i l’èxit del certamen tolosà. Els quatre debats, doncs, semblen molt propers en el temps (pels volts dels anys 30) i reuneixen poetes que graviten a l’entorn del Consistori.

Els altres dos debats són amb Peire de Ladils, un advocat de Bazas (543.6 = 558.19 i 543.7 = 558.28). El primer versa sobre la riquesa i la pobresa altra vegada (on reapareix el motiu de l’«error»), i el segon és sobre l’actualitat política de la Guerra dels Cent Anys, datat el 1340. En ambdós casos no hi ha cap detall intern que ens vinculi Peire de Ladils al cenacle tolosà. Tanmateix, la seva obra es conserva de manera única al cançoner *Registre de Cornet*, recopilat com a autor secundari darrere de Ramon. Aquest cançoner va ser copiat justament al Consistori, pels volts de 1350. No sabem si la compilació d’aquest cançoner és fruit d’un projecte col·lectiu (com semblaria pel fet que hi intervien diverses mans) o respon a una iniciativa individual, però en tot cas seria de l’entorn consistorial.

Amb el *Registre de Cornet* la circulació manuscrita de Cornet té una correspondència directa amb la recepció immediata, ja que Cornet envià almenys tres peces als mantenedors del Consistori. Aquest és un cas prou rar en la tradició lírica medieval, i de fet tampoc succeeix amb la resta de testimonis manuscrits de Cornet. D’aquestes tres endreces, que no estan vinculades amb el certamen poètic, una és la de la *Regla* que hem vist, i les altres suggereixen aquesta tasca de compilació:

Dona, si·us platz, la canso portar vuelh
 als nobles ·VII· trobadors de Tholoza
 per corregir si·n loch es vicioza,
 car puy sera rescritxa dins lor fuelh.
 (558.39, v. 45-48)

[‘Dona, si us plau, vull portar la cançó als nobles set trobadors de Tolosa per tal que corregeixin si en algun lloc és viciosa, ja que després serà transcrita dins el seu registre.’]

El Consistori, doncs, esdevé un focus de recepció i circulació que va més enllà del concurs i dels tractats de preceptiva poètica. En aquest sentit, valgui recordar que el gran cançoner trobadoresc *R*,²¹ copiat al Llenguadoc durant l’activitat del nostre poeta o poc abans, s’ha vinculat amb Tolosa i el Consistori. Si la factura material luxosa suggereix un comanditari noble, sabem que va passar per les mans d’algú vinculat al Consistori, ja que en espais que havien quedat en blanc s’hi van afegir peces de Peire Lunel de Montech, mantenedor del Consistori el 1355. Zufferey adverteix que el fet que es copiïn poemes seus no vol dir que ell mateix sigui el responsable de l’afegitó (1987: 131), però la mà que transcriu les peces de Lunel de Montech a *R* sembla la d’un dels correctors de les *Leys d’Amors. R i C*,²³ l’altre gran cançoner llenguadocià, s’han vinculat també amb la cort de Rodés.²⁴ Perugi va establir una àrea geogràfica de difusió que va de Besiers a Catalunya i de la Provença a Tolosa (1985: 161-91), on «al centro di questa piccola constellazione brilla la corte de Rodez» (1985: 164), i més endavant: «La corte di Rodez agisce dunque da catalizzatore e centro di raccolta di tradizioni letterarie che anche dopo la morte di Henri II (1302) continuarono senza dubbio a sopravvivere nel Rouergue e nella finitima regione albigeisi» (1985: 175).

De fet, del conjunt de destinataris als quals s’adreça Cornet, els més constants són el Consistori i la família Armanyac, que seran comtes de Rodés a partir de l’enllaç del comte d’Armanyac amb Cecília de Rodés, la filla del comte Enric II. No és casual: els Armanyac són, juntament amb els Foix (amb qui també s’ha vinculat *C*),²⁵ una de les famílies més poderoses de l’Occitània del moment i que compta amb una tradició trobadoresca molt important i ben arrelada. Si bé la crítica havia suggerit una possible connexió del pare de Cornet amb la cort de Rodés, havia passat per alt la relació directa que ens brinda

21. *R* (París, Bibliothèque nationale de France, fr. 22543).

22. Presenta una factura molt diferent a la de les redaccions de les *Leys* o altres manuscrits emanats del Consistori.

23. *C* (París, Bibliothèque nationale de France, fr. 856).

24. Vegeu sobretot l’edició de Bernart de Venzac de M. Picchio Simonelli (1974), que havia assenyalat l’interès del compilador del cançoner *C* per als trobadors situats al triangle geogràfic Narbona-Tolosa-Rodés, i M. De Conca (2003), V. Bertolucci Pizzorusso (1978: 245), també havia postulat la relació entre *C* i Rodés, lligat a la transmissió del libre de Guiraut Riquier. Pel que fa a la connexió de *C* amb Rodés, vegeu també M. León (2012: 57-59), F. Zufferey (1987), L. Leonardi (1987) i M. Cabré (2017) per a la part catalana a *C*.

25. Per a la vinculació del cançoner *C* amb la cort de Foix, vegeu sobretot León Gómez: «Il est possible, que le manuscrit, peut-être originaire du Béarn, ait fait partie de la bibliothèque des comtes de Foix dès l’achèvement de sa réalisation vers 1320-1330, quoiqu’il n’ait pas nécessairement été réalisé dans le milieu de la cour, certains aspects du manuscrit pouvant évoquer ‘un produit burgès’» (2012: 24 i n. 42).

Cornet júnior. No només per adreçar part de la seva obra a la comtessa de Rodés, sinó també, i sobretot, perquè dona fe del vincle entre la cort de Rodés i el Consistori contemporàniament o poc després de la compilació del cançoner *R*:

[La d']Armanhac cumtessa pregui fort

..... valor me fassatz ajutori.

..... canso vuelh donar al deport

[dels] trobadors que teno consistori.

(558.26, v. 45-48)

[‘Comtessa d’Armanyac, us prego intensament que m’assistiu amb valor. Vull donar la cançó com a esbargiment als trobadors que mantenen el Consistori.’]

És l’endreaça de les tres destinades al Consistori que ens faltava per veure, en la qual la comtessa d’Armanyac i els mantenedors comparteixen la mateixa tornada. Els comtes d’Armanyac, per tant, serien uns bons candidats per al comanditari del cançoner *R*, prou poderosos per dur a terme un còdex de les seves característiques, amb una *scripta* que encaixa bé amb el domini dels seus territoris, una tradició familiar protectora que els avala, i un contacte que explica perfectament el pas del cançoner per Tolosa i el Consistori.²⁶

2.4. LA CORT

Els Armanyac, però, no són els únics membres de la noblesa a qui Cornet adreça la seva obra. De fet, tot i que es dirigeixi a un públic molt divers, la majoria de destinataris que coneixem a partir de les endreces són nobles. Des de l’alta noblesa, com l’infant Pere d’Aragó i d’Anjou, l’únic destinatari fora del seu territori natural, fins a la petita, com Gastó de Levis, senyor de Leran. En correspondència amb aquest fet, hi ha força peces del seu corpus que tenen un caràcter completament cortesà. Més enllà d’algunes de les cançons que adreça a la comtessa d’Armanyac i a Índia de Caumont, que ofereixen un estil més clàssic, un bon exemple podria ser el sirventès «Qui dels escax vol belamens jugar», que ensenya a jugar als escacs de manera cortesa, com la bona disposició del tauler i les peces, regles bàsiques a seguir i sobretot la conducta esportiva que s’ha de mantenir durant el joc. L’adreça també a la seva Rosa, que l’observa i la descriu en un escenari ben àulic:

En escaquier fag per gran maestria

d’aur, ab escax de granda senhoria,

joga ses pec ma Roza totz sos lans,

alegramens, ab sos leyls amans.

(558.36, v. 49-52)

26. Per a la *scripta*, agraeixo a Camilla Talfani que m’hagi deixat consultar la seva tesi doctoral defensada el 2021: «Étude linguistique du Chansonnier d’Urfé (Paris, BnF, fr. 22543) : statigraphie de la scripta», Université de Toulouse Jean Jaurès i Université Paul Valéry, així com les llargues xerrades al respecte.

[‘En un escaquer fet d’or amb gran mestria i amb peces de gran noblesa, la meva Rosa juga sense falta totes les seves tirades, alegrement, amb els seus amants lleials.’]

Un altre exemple són els versos o sirventesos que aconsellen als nobles, no en l’esbarjo com en el cas dels escacs, sinó en l’exercici del poder. Alguns són ocasionals i basats en algun fet concret, com el sirventès adreçat a Alfonso de la Cerda, senyor de Lunel i lloctinent general del Llenguadoc (558.42), que fa referència a la guerra «des bâtards» de 1326 (Noulet / Chabaneau 1888: 141, n.), i per tant s’acostaria més a un sirventès polític, o el *planh* per Amanieu VII d’Albret. Altres, en canvi, tenen un caràcter més general i són petits miralls o regiments de príncep per als senyors, a qui s’adreça en la primeria de llurs càrrecs. Són, entre altres, el sirventès «Ins en la font de cobeytat se bayna» (558.21), adreçat a Gastó de Levis (i de retruc, al comte de Foix), o el vers «Hom d’estamen deu tener son hostel» (558.20), que no sabem a qui es dirigia perquè el text ens ha arribat incomplet. Els dos alerten del perill dels oportunistes aduldors i subratllen la necessitat d’escoltar els bons consellers:²⁷

Degun cosseyll que d’ome nicis prenda
no pot valer, que·l saber es mesquis,
mas del liall sobtill deu sos devis
aprofeytar e venir a bon port,
car li soptill dese prendo cofort,
don senes pech l’acoseylatz gazayna
e·l nicis fols l’aur e l’argent estayna.
(558.21, v. 36-42)

[‘Cap consell que hom accepti d’un home ximple no pot valer, perquè el seu saber és pobre, en canvi ha d’aprofitar els consells del savi lleial i dur-los a bon port, ja que els savis de seguida aconsegueixen reconfortar, per això l’aconsellat hi guanya sense cap mena de dubte, mentre que el ximple foll converteix en estany l’or i la plata.’]

El segon s’apropa més a l’*ensenhamen* i mostra els deures i la conducta dels senyors pel que fa a la vida domèstica i els servents, l’economia, la liberalitat envers els seus vaillets i menestrals, la prevenció contra els *lauzengiers*, el fet militar, l’almoïna o la caça, on el text queda interromput:

Ensenhar vuelh de cauza criminal
comtes, dux, baros e cavaliers,
que vuelhan far quo·s tanh de bos guerriers
quar sera lox de voluntat reyal.
E si bes par cauza dezesperada,
vuelhan seguir, si n’an l’afortimen,
justas e colbs, a for d’ome valen,
que mielhs n’auran la vigor esproada.
[...]

27. Cabré / Navàs (2014) i Navàs (2010).

Cassa·s tanh be d'ome, qu' autre jornal
fer no·l cove, si que tenga lebriers,
austors, falcos e cas e falconiers
(558.20, v. 41-48 i 57-59)

[‘Vull ensenyar l’afer criminal als comtes, ducs, barons i cavallers, que vulguin fer allò que pertany als bons guerrers quan sigui el moment en què ho demani el rei. I per molt que sembli una causa perduda, que vulguin seguir, si tenen prou coratge, justes i cops, a mode dels homes valents, que esperonaran millor el seu vigor.

La caça escau bé al senyor, que fer una altra feina no li convé, de manera que tingui llebrers, astors, falcons, gossos i falconers.’]

Si aquí aconsella els senyors, en altres peces instrueix aquells que viuen a la cort dels senyors. En aquest cas, podem esmentar el vers «Qui vol en cort de gran senhor caber», on menciona els trobadors a la tornada:

L'un trobador que sapcha far dictatz
no prezi mot si no fay quasqun an
vers e chanso, quan la Roza s' espan,
e sirventes, quan n'es aparelhatz.
(558.37, v. 65-8)

[‘No aprecio gaire aquell trobador que, sabent fer peces en vers, no compongui cada any vers o cançons quan s'expandeix la Rosa, ni sirventesos quan es dona l'ocasió.’]

Aquestes peces ens fan adonar que hi ha detalls de la seva biografia que se'ns escapen, com el seu pas per la cort. La majoria de receptors són circumstancials i esporàdics; tot i que testimoniïn bé la funció didàctica del trobador en el seu rol de conseller, ens informen poc o gens sobre la relació que s'estableix entre ells, si arriba a existir. De tots els destinataris, els més assidus o que semblen mantenir una continuïtat —a banda dels trobadors del Consistori i els Armanyac ja esmentats— són els senyors de Lombers, Gui de Comenge i Índia de Caumont. En una tornada d'un vers sobre els tres tipus d'amor adreçat a Gui de Comenge, al qual interpel·la en qualitat de ‘mon senyor’, ens informa que aquest l'ha pres com a seu:

A mo senhor de Lombers, on s'amassa
pretz e valors, car el per sieu m'a pres,
daray mon vers, e si no l'es de pes,
fassa·l pezar seguramens en plassa.
(558.1, v. 53-56)

[‘Al meu senyor de Lombers, en el qual s'apleguen el mèrit i la vàlua, li daré el meu vers, ja que ell per seu m'ha pres, i si no li acaba de fer el pes, que el faci jutjar amb fiabilitat a la plaça.’]

El vers és clar, però no sabem què suposa exactament aquest ‘prendre com a seu’, si el pren simplement com a súbdit, com a trobador, com a capellà, o si té altres implicacions que ignorem. De tots els llocs esmentats a la biografia, l'únic que podria formar part de la senyoria de Lombers és Sant Marcel d'Albigès, on, segons la *Trufa*, Cornet hi

va exercir de capellà. L'altre noble tractat de 'mon senyor' és Gastó de Levis, senyor de Leran. En aquest cas es tracta d'un buit biogràfic més important, ja que cap dels llocs on localitzem Cornet no forma part de la seva jurisdicció. En tot cas, aquesta tornada és interessant per testimoniar les *performances* que tenien també lloc a l'empara de la petita noblesa, com ho són les senyories de Lombers o de Leran, heretats que no formen part de la branca primogènita del llinatge. Tanmateix, no es tracta d'un fet aïllat, ja que en un altre poema també adreçat a Gui de Comenge tornem a trobar una referència semblant: «e pueys sera digz le vers en public» (558.15, v. 56).

La tradició manuscrita també testimonia la difusió de Cornet en l'àmbit àulic. En vida seva o poc després, va circular per la Provença en un manuscrit de 1352 avui perdut que havia pertangut a Guilhem Feraut, senyor de la Garde (Toulon).²⁸ El segon testimoni més important és el luxós cançoner català *Sg*,²⁹ que dedica a Cornet una secció d'autor important. Gairebé un segle més tard, i sota la falsa atribució a Peire Cardenal, figura en un còdex de narrativa, de factura modesta, copiat el 1466.³⁰ Finalment, el tornem a trobar en un altre gran cançoner català d'àmbit cortesà, el *VeAg*, en un afegitó d'una mà de finals del xv o principi del xvi.³¹

A diferència del que passa amb el *Registre de Cornet* i el Consistori, aquí no s'estableix un nexa directe entre la tradició manuscrita conservada i els destinataris esmentats, com és habitual. Només cal pensar en l'àmplia circulació que Cornet va tenir a la Corona d'Aragó, que contrasta amb la geografia de la seva biografia. Aquest èxit que testimonia la circulació catalana ve corroborat per la influència que va exercir en poetes catalans posteriors, entre els quals destaquen Ausiàs March i Joan Berenguer de Masdovelles. Tanmateix, si posem en relació els focus primigenis de recepció amb la tradició manuscrita posterior, podem traçar algunes possibles línies de circulació.

El destinatari que ens mena per via directa a Catalunya és l'infant Pere d'Aragó. Aquesta via la podríem enllaçar amb un dels seus lectors, Ausiàs March, ja que la seva família servia el duc de Gandia, Alfons el Vell, fill primogènit de l'infant Pere. Per altra banda, Pere es va casar el 1331 amb Joana de Foix, un altre possible canal per mitjà de Gastó de Levis. Això no obstant, l'infant Pere va ser el dedicatari del *Doctrinal*, i la preceptiva poètica sempre circula independentment de la lírica. En aquest sentit, val la pena destacar que la circulació dels dos tractats retoricogramaticals de Cornet, que representa la meitat de la seva tradició manuscrita, és exclusivament catalana, però això no n'explica la transmissió del seu corpus líric.

28. Careri (2018), Navàs (2017). Ho sabem gràcies a unes notes d'Angelo Colocci en un còdex factici de final xv o principis del xvi (El Vaticà, Biblioteca Ambrosiana, Vat. lat. 4817) sobre un cançoner perdut de Mario Equicola (Debenedetti (1995 [1911]), en el qual s'hi copia el colofó o l'exlibris amb la data i el nom de l'antic possessor, el senyor de la Garde de Teunes, que, fins fa poc, no s'havia identificat.

29. Barcelona, Biblioteca de Catalunya, ms. 146.

30. Tolosa, Bibliothèque Municipale, ms. 894.

31. Barcelona, Biblioteca de Catalunya, ms. 8. Per al *VeAg* en general, vegeu Alberni (2006). Per a l'afegitó, vegeu Parramon (2000).

En temps de Cornet, el 1335, Cecília de Comenge, neboda de Gui de Comenge,³² va maridar el comte Jaume d'Urgell. Fruit d'aquest matrimoni neix Pere II d'Urgell, el comanditari del cançoner *Sg* (Cabré / Martí 2010). El vincle familiar podria explicar bé la presència de Cornet en aquest cançoner; ara bé, de les tres peces dedicades als Comenge, només una es copia a l'antologia de Pere d'Urgell, la qual cosa sembla desestimar aquesta via. Sí que s'hi copien, en canvi, totes les adreçades als Armanyac. Contemporàniament a la compilació de *Sg*, l'infant Joan d'Aragó va esposar Mata d'Armanyac, filla de Joan I d'Armanyac i de Beatriu de Clermont, els destinataris de Cornet. La unió del casal català amb els Armanyac esdevé un possible canal de transmissió del corpus líric de Cornet en terres catalanes.

Per altra banda, el còdex de narrativa llenguadocià, que copia el *Viatge al Purgatori de Sant Patrici* de Ramon de Perellós, obra vinculada a Joan I d'Aragó, conté al colofó la data de 1466 i el nom del copista, «P. de Petralata», que no hem pogut identificar. Tanmateix, en un document que va servir de full de guarda en el moment de l'enquadernació, del qual no es veu la data però que és una mica més tardà, se cita al noble «Petro Dalieyra», lloctinent de «Brugueria, Vaurenensis diocesis»,³³ és a dir, ens localitza el còdex a la diòcesi de Lavaur, en territori d'un altre destinatari de Cornet, Roger d'Armanyac.

La via de la noblesa occitana s'escotja aquí, però ens queda encara l'altre focus important de la recepció de Cornet: el Consistori. És ben sabut que la cort catalanoaragonesa va mantenir contactes constants amb el cenacle tolosà, pels poetes catalans que concursaren al certamen poètic i pel model que va representar per al Consistori barceloní, i segurament per altres concursos anteriors, com el que celebrà Pere el Cerimoniós a Lleida el 1338 (Gubern 1957).³⁴ En aquest sentit, hem de tenir en compte que en el mateix cançoner *Sg*, just a continuació de l'antologia de Cornet, es transcriu una secció de peces premiades al concurs de Tolosa, tal com s'especifica a les rúbriques. Per tant, és ben probable també que Cornet hagués arribat a Catalunya per la via consistorial, com sabem que passa amb el corpus preceptiu. De fet, no podem desestimar que es tracti del mateix canal, donat el vincle del Consistori amb la noblesa, tant amb els Armanyac com, encara més estret, amb la cort catalana.

32. Gui de Comenge i Índia de Caumont no van tenir descendència.

33. Cito directament del ms. 894 de la Bibliothèque Municipale de Tolosa.

34. Ens ho fa pensar el fet que el principal guardó fos també una flor d'or (la cursiva és nostra): el document que va donar a la llum Gubern (1957) és el pagament del rei als qui «super arte dictandi et faciendi pulcra carmina sive cantars se magis subtiliter habuerunt, secundum iudicium illorum qui per nos ad ea cognoscenda deputati fuerunt... primo quandam *rosam auri* ... item quandam pannum auri vocati 'diasprell'» (ACA, Cancelleria, reg. 1301, f. 30-2, de 23 d'octubre de 1339).

3. CONCLUSIONS

Ramon de Cornet és un poeta amb un corpus abundant i molt variat, com ho són també els destinataris de les seves obres. Cultiva gèneres ben diversos, de la lliçó moralitzant a la facècia, passant pel requeriment d'amor, el consell, la crítica política, els debats d'actualitat, l'exegesi religiosa, els còmputos cronològics o el mestratge retòric. En aquest article hem posat en relació les poques dades biogràfiques que tenim d'ell amb la diversitat i les característiques de la seva poètica, que es deuen als ambients on es va moure i va aprendre. Cornet espigola de tot el seu bagatge cultural per convertir-lo en matèria poètica. D'aquí en resulta un corpus interessant i original per la manera com vehicula aquests aprenentatges, com els barreja i els transforma en lírica trobadoresca, creant, en certes ocasions, un producte nou que arrela de tradicions literàries diferents.

La seva poètica difon un missatge d'actualitat que s'adapta en funció del receptor. Així doncs, hem vinculat aquests ambients amb el públic respectiu a partir de les endreces de les seves obres. Finalment, hem intentat teixir els canals de circulació del seu corpus des dels primers destinataris coneguts fins a la tradició manuscrita conservada. Aquest exercici ens ha permès suggerir diferents vies de transmissió que explicarien el succés de Cornet a la Corona d'Aragó, fora de l'àmbit geogràfic on es va moure.

La finalitat de l'estudi del corpus de Cornet no s'exhaureix amb la seva figura, al contrari. Ens serveix per descriure millor les tendències i els gustos de la lírica de l'època, la funció del trobador i la xarxa dels diferents focus de recepció i difusió en l'àrea occitanocatalana. En aquest sentit, ens aporta pistes valuoses, que no havien estat explorades, i que podrien ser útils per a la circulació d'altres còdexs, com el cèlebre cançoner trobadoresc R.

BIBLIOGRAFIA CITADA

- ALBERNI, Anna (2006): *Biblioteca de Catalunya : VeAg (mss. 7 e 8). « Intavulare », Tavole di canzonieri romanzi (serie coordinata da Anna Ferrari), I. Canzonieri provenzali*, 8. Modena: Mucchi.
- ANGLADE, Joseph (1919): *Origines du Gay Savoir*. Paris: Édouard Champion.
- BADIA, Lola (ed.) (1983): *Poesia catalana del segle XIV. Edició i estudi del Cançoneret de Ripoll*. Barcelona: Quaderns Crema.
- BADIA, Lola (1993): *Tradició i modernitat als segles XIV i XV. Estudis de cultura literària i lectures d'Ausiàs March*, València / Barcelona: Institut Universitari de Filologia Valenciana / PAM.
- BEC, Pierre (1984): *Burlesque et obscénité chez les troubadours*. Paris: Stock.
- BEDT = *Bibliografia Elettronica dei Trovatori*, Stefano Asperti (dir.). Roma: Sapienza università di Roma. En línia: <http://www.bedt.it/BEdT_04_25/index.aspx>. [Consulta: 7 de maig de 2020].

- BERTOLUCCI-PIZZORUSSO, Valeria (1978): «Il canzoniere di un trovatore : il ‘libro’ di Guiraut Riquier», *Medioevo Romanzo*, 5, p. 216-259.
- BILLY, Dominique (1994): «L’héritage formel des troubadours dans la poésie occitane des XIVe et XVe siècles», dins *Actes du IVe Congrès International de l’AIEO (Vitoria-Gasteiz, 22-28 août 1993)*. Vitoria-Gasteiz, p. 19-35.
- BISLAM II = *Bibliotheca Scriptorum Latinorum Medii Recentiorisque Aevi*, vol. II, *Censimento onomastico e letterario degli autori latini del medioevo. Nuove acquisizioni*, GAMBERINI, R. (ed.). Firenze: SISMEL edizioni del Galluzzo, 2015.
- BPP = ZUFFEREY, François (1981): *Bibliographie des poètes provençaux des XIVe et XVe siècles*. Genève: Droz.
- BURNHAM, Louisa A. (2008): *So Great a Smoke: The Beguin Heretics of Languedoc*. Ithaca-London: Cornell University Press.
- BURR, David (2003): *The Spiritual Franciscans: From protest to Presecution in the Century after Saint Francis*. Pennsylvania: Penn State University Press.
- CABRÉ, Miriam (2017): «Un Catalan à Rodez: les contributions du troubadour Cerverí aux débats ruthénois», *Revue des langues romanes*, vol. 121, núm. 2, p. 599-622.
- CABRÉ, Miriam / MARTÍ, Sadurní (2010): «Le chansonnier Sg au carrefour Occitano-catalan», *Romania*, 128, p. 92-134.
- CABRÉ, Miriam / MARTÍ, Sadurní / NAVÀS, Marina (2009): «Geografia i història de la poesia occitanocatalana del segle XIV», dins ALBERNI, A. / BADIA, L. / CABRÉ, Ll. (ed.): *Translatar i transferir. La transmissió dels textos i el saber (1200-1500)*. Santa Coloma de Queralt: Obrador Edendum / Publicacions de la URV, p. 349-376.
- CABRÉ, Miriam / NAVÀS, Marina (2014): «‘Que-l rey franses nos ha dezeretatz...’: la poètica occitana després de Muret», dins BELTRAN, V. / MARTÍNEZ ROMERO, T. / CAPDEVILA, I. (ed.): *800 anys després de Muret. Els trobadors i les relacions catalanooccitanes*. Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, p. 102-122.
- CAPUSSO, Maria Grazia (ed.) (1989): *L’exposition di Guiraut Riquier sulla canzone di Guiraut de Calanson celeis cui am de cor e de saber*. Pisa: Pacini Editore (Biblioteca degli studi mediolatini e volgari, VIII).
- CLUZEL, Irénée (1957-1958): «Princes et troubadours de la maison royale de Barcelon-Aragon», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, p. 321-373.
- CURA CURÀ, Giulio (2013): «Raimon de Cornet innografo», *Studi Mediolatini e Volgari*, 59, p. 127-171.
- DEBENEDETTI, Santorre (1995 [1911]): *Gli studi provenzali in Italia nel Cinquecento e tre secoli di studi provenzali*. Turin: Loescher, 1911 / reed. Padoue: Editrice Antenore, 1995.
- DE CONCA, Massimiliano (2003): «Studio e classificazione degli unica del ms. C (B. N. Paris. fr. 856): coordinate storiche, letterarie e linguistiche», dins CASTANO, R. / GUIDA, S. / LATELLA, F. (ed.): *Scène, évolution, sort de la langue et de la littérature d’oc. Actes du Septième Congrès AIEO (Reggio Calabria-Messina, 7-13 juillet 2002)*, vol. I, p. 283-297.
- FEDI, Beatrice (1999): «Per un’edizione critica della prima redazione in prosa delle *Leys d’Amors*», *Studi Medievali*, 40/1, p. 43-118.

- FEDI, Beatrice (2001): «Il canone assente: L'esempio metrico nelle "Leys d'Amors" fra citazione e innovazione», dins *Atti del convegno Interpretazioni dei trovatori, Quaderni di Filologia Romanza 14, 1999*. Bologna: Pàtron Editore, p. 159-186.
- FEDI, Beatrice (ed.) (2019): *Las leys d'amors: redazione lunga in prosa*. Florència: Galluzzo.
- GALLY, Michèle (2004): *Parler d'amour au puy d'Arras*. Orléans: Paradigme (Medievalia 46).
- GROS, Gérard (1996): *Le poème du puy marial: étude sur le serventois et le chant royal du XIVe siècle à la Renaissance*. Paris: Klincksieck.
- GROS, Gérard (1992): *Le Poète, la Vierge et le prince du Puy, étude sur les Puyx marials de la France du Nord du XIVe siècle à la Renaissance*. Paris: Klincksieck.
- GUBERN, Ramon (1957): «Els primers Jocs Florals a Catalunya: Lleida, 31 de maig 1338», *Bulletin of Hispanic Studies*, 34, p. 95-96.
- GUIDA, Saverio (1983): *Jocs poetici alla corte di Enrico II di Rodez*. Modena: Mucchi Editore.
- JEANROY, Alfred (1949): «La poésie provençale dans le sud-ouest de la France et en Catalogne du début au milieu du XIVe siècle», dins *Histoire Littéraire de la France*. Paris, vol. XXXVIII, p. 1-129.
- KAY, Sarah (2013): *Parrots and Nightingales. Troubadour Quotations and the Development of European Poetry*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- KELLY, Douglas (2005): «The late Medieval Occitan Art of Poetry: The Evidence from At de Mons and Ramon de Cornet», dins BUCKLEY, A. / BILLY, D. (ed.): *Études de langue et de littérature médiévales offertes à Peter T. Ricketts à l'occasion de son 70e anniversaire*. Turnhout: Brepols, p. 681-692.
- LANNUTTI, Maria Sofia (2012): «L'ultimo canto: musica e poesia nella lirica catalana del Medioevo (con una nuova edizione del *Cançoneret* di Sant Joan de les Abadesses)», *Romance Philology*, 66, p. 309-363.
- LÉGLU, Catherine E. (2013): «Vernacular Poetry and the Spiritual Franciscans of the Languedoc: The poems of Raimon de Cornet», dins ROACH, Andrew P. / SIMPSON, James R. (ed.): *Heresy and the Making of European Culture. Medieval and modern perspectives*. Ashgate-University of Glasgow, p. 165-184.
- LEÓN GÓMEZ, Magdalena (2012): *El cançoner C (Paris, Bibliothèque Nationale de France, fr, 856)*. Florència: Il Galluzzo / Fondazione Ezio Franceschini.
- LEONARDI, Lino (1987): «Problemi di stratigrafia occitanica. A proposito delle *Recherches* di François Zufferey», *Romania*, 108, p. 354-386.
- MONTEFUSCO, Antonio / PIRON, Sylvain (2016): «*In vulgari nostro*. Présence et fonctions du vernaculaire dans les œuvres d'Olivier», *Oliviana*, 5. En línia: <<https://journals.openedition.org/oliviana/904>>. [Consulta: 7 de maig de 2020].
- NAVÁS, Marina (2021): «*Fin'amors* pon ous al niu», dins «*Qui fruit ne sap collir*». *Homematge a Lola Badia*. Barcelona: Universitat de Barcelona / Editorial Barcino, vol. II, p. 51-61.
- NAVÁS FARRÉ, Marina (2019): «Ramon de Cornet: l'autor, l'obra i la circulació manuscrita». Tesi doctoral dir. per Miriam Cabré i Sadurní Martí. Girona: Universitat de Girona. En línia: <<https://www.tdx.cat/handle/10803/668661>>.

- NAVÀS, Marina (2014): «*Saber, sen i trobar: Ramon de Cornet i el Consistori de la Gaia Ciència*», *SVMMA. Revista de Cultures Medievales*, 3, p. 54-72. En línia: <<https://revistes.ub.edu/index.php/SVMMA/issue/view/967/showToc>>. [Consulta: 6 de maig de 2020].
- NAVÀS, Marina (2010): «La figura literària del clergue en la poesia de Ramon de Cornet», *Mot so razo*, 9, p. 75-93.
- NAVÀS, Marina (2013): «Le Registre Cornet: structure, strates et première diffusion», *Revue des Langues Romanes*, 117/1, p. 161-191.
- NELLI, René (1975): «La spiritualité franciscaine en Languedoc: les trois poèmes du 'Joy Spirituel' de Ramon de Cornet», *Flokklore, revue d'ethnographie méridionale*, 28/3, p. 2-14.
- NOULET, Jean-Baptiste / CHABANEAU, Camille (1888): *Deux ms. provençaux du XIVe siècle contenant des poésies de Raimon de Cornet, de Peire Ladils et d'autres poètes de l'École Toulousaine*. Montpellier / Paris (Publications spéciales de la Société pour l'étude des langues romanes 13). Reimpr. Genève / Marseille: Slatkine reprints / La-ffitte reprints, 1973.
- PADEN, William D. (1998): *An introduction to Old Occitan*. New York: Modern Language Association of America.
- PARRAMON i BLASCO, Jordi (2000): «Els apèndixs del cançoner Vega-Aguiló», *Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona*, 47, p. 383-404.
- PASSERAT, Georges (2003): «Les outrances verbales d'un troubadour: le cas du spirituel toulousain Ramon de Cornet», *Cahiers de Fanjeux*, 38, p. 135-158.
- PASSERAT, Georges (2005): «Le Joy spirituel de Raimon de Cornet», *Études Roussillonnaises*, «Le Moyen Âge dans les Pyrénées catalanes. Art, culture et société», 21, p. 127-135.
- PERUGI, Maurizio (1985): *Trovatori a Valchiusa. Un frammento della cultura provenzale del Petrarca*. Padova: Antenore (Studi sul Petrarca 18).
- PICCHIO SIMONELLI, Maria (ed.) (1974): *Lirica moralistica del secolo XII: Bernart de Ventzac*. Mòdena: Mucchi.
- PIRON, Sylvain (2003): «La Critique de l'Église chez les Spirituels languedociens», *Cahiers de Fanjeux*, 38, p. 77-109.
- PUJOL, Josep (1994): «*Gaya vel gaudiosa, et alio nomine inveniendi sciencia*: les idees sobre la poesia en llengua vulgar als segles XIV i XV», dins BADIA, L. / SOLER, A. (ed.): *Intellectuals i escriptors a la baixa edat mitjana*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 69-94.
- Rialto = *Repertorio informatizzato dell'antica letteratura trobadorica e occitanica*, Costanzo Di Girolamo (dir.). Napoli: Università di Napoli Federico II. En línia: <<http://www.rialto.unina.it/>>. [Consulta: 7 de maig de 2020].
- RIQUER, Isabel de / GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen (ed.) (2003): *Las Canciones de Sant Joan de les Abadesses: estudio y edición filológica y musical*. Barcelona: Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona.
- TAVANI, Giuseppe (1989): «Tolosa i Barcelona: dos consistoris per a una poesia», dins *Actes del vuitè Colloqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, vol. I, p. 297-323. [també a *Per a una història de la cultura catalana medieval*. Barcelona: Curial, 1996, p. 53-81.]

- THIOLIER-MÉJEAN, Suzanne (2006): «Saint Bernard et les ordres de chevalerie chez Raimon de Cornet et Rostanh Berengier de Marseille», *La France latine*, 142, p. 113-138.
- VALENTI, Gianluca (2014): *La liturgia del «trovar». Assimilazione e riuso di elementi del rito cristiano nelle canzoni occitane medievali*. Berlín / Boston: De Gruyter.
- ZUFFEREY, François (1987): *Recherches linguistiques sur les chansonniers provençaux*. Ginebra: Droz.

RESUM

Ramon de Cornet és el poeta occità més important del segle XIV. El seu vast corpus serveix de pedra de toc per il·lustrar les tendències de la poesia tardotrobadoresca i l'evolució que experimenta en funció de la cultura coetània, però també ofereix aspectes propis i originals fruit de la hibridació del llegat trobadoresc amb la seva formació clerical. Aquest article presenta l'autor sota una mirada de conjunt completament nova: la seva obra es posa en relació amb la seva biografia de clergue-trobador, posant èmfasi en els ambients que va concórrer i com aquests determinen alguns trets de la seva poètica. Per altra banda, els destinataris de les seves obres permeten complementar aquests cercles. La recepció immediata es vincula a la tradició manuscrita, intentant de rescabalar les anelles perdudes en la cadena de transmissió del seu corpus. Es proposen possibles canals de difusió de la lírica de l'època, així com per la seva àmplia circulació a la Corona d'Aragó.

PARAULES CLAU: Ramon de Cornet, Raimon de Cornet, cançoners, cançoner R, trobadors, lírica catalana medieval, lírica occitana medieval, Consistori de Tolosa.

ABSTRACT

Ramon de Cornet: between tradition and innovation

Ramon de Cornet is the most important Occitan poet of the 14th century. His vast body of work is the touchstone of the tendencies in late Troubadouresque poetry and how it develops on the basis of contemporary culture. However, he also shows original traits of his own, which are a product of the cross between the troubadour legacy and his clerical education. This article presents a completely new overview of the author: his work is considered in relation to his status as both a troubadour and a member of the clergy, laying emphasis on the atmosphere he lived in and how this determined certain aspects of his poetry. Furthermore, recognition of his intended public allows us to add to this knowl-

edge. The immediate acceptance of his work is a direct consequence of the manuscript tradition and, in a way, makes up for the missing links in the chain of transmission of his output. We propose possible diffusion channels for the lyrical poetry of the time and its wide circulation around the Kingdom of Aragon.

KEY WORDS: Ramon de Cornet, Raimon de Cornet, anthologies of verse, *cançoners R* (songbook R), troubadours, Medieval Catalan lyrical poetry, Medieval Occitan lyrical poetry, city council of Toulouse.